

քահանաները՝ որ իրեն յանցաւոր կե-
րեւան. ընդ հակառակն պարտական է՝
կրօնէ՝ անոնց դէմ յարախօսութիւն չըն-
դունելու «առանց երկու կամ երեք վը-
կայի» (աւր. 15): Արքայն Պօղոսի խօսքը
ամբաստանութեան վրայ է, ոչ թէ դա-
տաստանի. գատաստանը ի նմին իսկ
Քրիստոս պահած է ոչ թէ եպիսկոպո-
սին, հապա եկեղեցւոյն, «Ասասջիր յե-
կեղեցւոյն»: Եպիսկոպոսը պիտի լինի ա-
ռաջին դատաւոր, բայց ոչ միմիայն դա-
տաւոր. դատաստանն ալ պիտի լինի
ըստ օրինաց, ոչ թէ ըստ քմաց եպիս-
կոպոսին:

Եպիսկոպոսական իշխանութիւնը քա-
հանայից եւ հաւատացելոց վրայ այս
կերպով որ հասկնամք՝ բոլորովին հա-
մաձայն կգտնեմք եպիսկոպոսներուն
տրուած գլխաւոր տիտղոսին, որ է նո-
ցա առաքելոց յաջորդ լինելը: Վասն զի
առաքեալք յիրաւի յաղարհանալ մար-
դիկ էին, այս ինքն ընտրուած իբրեւ
նուիրակ քրիստոնեաներ՝ որոց պաշ-
տօնն էր երթալ քարոզել Քրիստոսի
վարդապետութիւնը, շնորհքը տարա-
ծել, եւ սովորեցնել մարդկանց՝ թէ ինչ-
պէս պէտք է պահեն նորա պատուիրան-
ները (*): Առաքեալներն էին նաեւ առաջ-
նորդ վկայք Քրիստոսի. բայց այդ յատ-
կութիւնը հասարակ աշակերտներն ալ
ունէին, եւ նոցա լոկ անձնական յատ-
կութիւնն էր. ուստի չէր կրնար ա-

ռաքելութեան սեպհական յատկութիւ-
նը լինել: Առաքելութեան իսկութիւ-
նը յայտն է՝ որ առաքեալը լինի գերա-
գոյն վկայ Քրիստոսի ի պաշտօնէ, եւ
ընտրեալ ամենայն աշակերտաց մէջէն՝
ոչ թէ իբրեւ օրինակ Ղեւտական ցեղին
եւ հրէական քահանայութեան, այլ
մանաւանդ նոյն իսկ տասուերկու ցե-
ղից, այս ինքն ամբողջ Ժողովրդեանն
Աստուծոյ, որպէս զի անով բովանդակ
եկեղեցին ներկայացընէ, եւ ի պաշտօնէ
վկայութիւն տայ բոլոր եկեղեցւոյ մէջ
Քրիստոսի վարդապետութեանը, շնոր-
հացը եւ բարոյականին: Առաքեալները
բոլոր եկեղեցին չէին, բայց զեկեղեցին
պաշտօնական ու գերագոյն կերպով
կներկայացնէին. վասն զի գերագոյն
վկայք էին Քրիստոսի: Նոյնպիսի էին
եւ նոյնպէս են նոցա յաջորդները, այս
ինքն եպիսկոպոսները:

(Ի յեւր. 15)

Գ. Ա. Ա.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ.

(Ծանոթութիւն)

ԱՐԵՎԱԿՆ.

(*) Առաքելոց ընտրութիւնը միշտ նոյն կերպով
չէ եղած: Պէտք չէ մոռնալ սրբոյն Պօղոսի եւ սրբոյն
Մատթայի ընտրութիւններուն մասնաւոր պարտ-
դանքը:

Բովանդակ արարածոց մէջ, որ յԱս-
տուծոյ ստեղծուեցաւ՝ մեզ հիացնող-
ները եւ մեր ուշադրութիւնը գրաւող-
ները երկնային լուսաւորքն են, որ կը-
կոչուին առաջնորդ, առաջնորդ, լուսնի եւն. ո-
րոնք իրենց գեղեցիկ եւ փայլուն մար-
միններովը երկնային կապուտակու-

Թեան մէջ տարածուած՝ զուարթ աեսարան կը նծայեն ամեն զգայուն բնութեան:

Այս փայլուն հրաշակերտաց մէջ նըշանաւոր է արեգակը թէ իր լուսափայլութեամբը եւ թէ երկրիս վրայ ունեցած ներգործութեամբը, որոյ ջերմութեամբն բոլոր երկրաւոր գոյութիւնը զօրութիւն եւ կենդանութիւն կզգենուն:

Սրբազան պատմիչը արեգական եւ այլ աստեղաց մասին կգրէ, որ Աստուած իր փեցօրեայ արարչութեան չորրորդօրը ստեղծեց, օրոց մէջ բովանդակելով առաջին աւուր ստեղծած լոյսը՝ սահմանեց, որ երկրիս լուսատու լինի: Բայց այս դարու քննաբանները առաջին լուսոյ ստեղծման օրը ի նկատի ունելով, կասեն, երբ լոյսը գոյացաւ, թէ արեգակը՝ թէ լուսինը՝ թէ աստղերը եւ թէ ուրիշ մոլորակներ՝ ընդ որս եւ երկիրս առաջին օրը լուսոյ հետ ստեղծուեցան: Բայց երկրիս մթնոլորտը գեռ մաքրած եւ պարզ լինելով մէջ չլինելով՝ տեսանելի կերպով չէր լուսաւորէր զաշխարհս, միայն իր առանցքին վրայ դառնալով կկերպաւորէր տիւ եւ գիշեր:

Գալով չորրորդ աւուր արարչագործութեան արեգական՝ լուսնի եւ աստեղաց, կասեն, թէ երկրիս լուսատու՝ եւ ժամանակ ցոյց տուող նշան լինելու համար է Մովսէսի այն խօսքը՝ ինչպէս ծիածանը անձրեւային օրերին հաշտութեան նշան դրուած լինելու համար:

Իսկ թէ ընչու Մովսէս այնպէս կգրէ, կասեն, սրբազան պատմիչը աշխար-

հիս բնական երեւոյթները ընդհանրապէս ինչպէս կերեւնան՝ այնպէս կպատմէ առանց ուշագրութիւն անելու նոցա ուսումնական ճշմարտութեանը, զօրեգական եւ այլ աստեղաց համար գրուած կտեսնեմք թէ արեգակը մայր մտաւ, արեգակը ծագեցաւ, լուսինը խաւարեցաւ, աստղերը վեր ընկան եւլն, հաւանական է որ, ինչպէս աստղաբաշխական գիտութիւնը՝ կոսմոգոնիէ, այնպէս չէ, այլ ինչպէս որ մենք կտեսնենք՝ այնպէս կխօսինք:

Որքան որ սուրբ գրոց ուղղութեամբը հակառակ չէ նոցա այս կարծիքը բայց մենք նոյն սուրբ գրոց ուղղութեանէն չհեռանալու մօտք կասենք, լոյսը որ առաջին օրը ստեղծուեցաւ, երկնային հորիզոնի մի կողմը տարածուեցաւ եւ առանց մի մասնաւոր լուսատու մարմինէ յառաջ գալոյ՝ իր երեւնալովը եւ յերեւնալովը գիշեր եւ ցօրեկ կձեւանար, որով կլինէր օր: Բայց չորրորդ օրը Աստուած արեգակը՝ լուսինը եւ աստղերը ստեղծելով՝ նոյն լոյսը արեգական մէջ կեդրոնացրեց, եւ առանձինն օրական շրջանով երկրիս նորա վերայ դառնալը սահմանելով՝ եղեւ կանոնաւոր տիւ եւ գիշեր, որ է մի օր:

Աստղաբաշխական գիտութիւնը կը սովորեցնէ, որ բաց ի հաստատուն աստղերէն, որ ինքնալոյս մարմիններ են, բոլոր մոլորակները լոյս առնելու համար արեգական շուրջը դառնալէն զկնի, իւրաքանչիւրն եւս իրենց վերայ կդառնան: Ամենիմաստ ճարտարապետի մոլորակաց այսպէս սահմանելը որքան որ երկրիս վերայ ազգելիք ներգործու-

թեանց մասին է՝ երկրիս իր վերայ շար-
ժումն էլ կիմանամք նորա իր գոյու-
թեան եւ դրութեան մէջ անփոփոխ
եւ անազարտելի մնալու համար լինելը՝
որով թէ հոգք իրենց որպիսութիւնը
եւ ածումն տալու զօրութիւնը կալա-
հեն, եւ թէ ջուրք իրենց լուծական ըը-
նութեամբը չտարածելու եւ երկրիս
հոգային մասը չապականելու սահմա-
նի մէջ կմնան:

Երկնային երեւոյթների մասին ի հը-
նումն, քանի որ մարդկային ազգք բը-
նութեան այս արարչադիր սահմանե-
րին անտեղեակ էր, դանազան նախա-
սաշարմանց ծնունդ կտար. ինչպէս
երբ որ արեգական խաւարումն տես-
նար, կհամարէր մի տէրութեան կոր-
ծանումն կամ փոփոխութեան լուսնի խաւա-
րումն կսահմանէր չարեաց պատահ-
մանց պատճառ. աստեղաց անկումն
կամ ցոլացմամբ աներեւութանալն՝ մահ
մեծամեծ եւ երեւելի արանց. գիսաւոր
աստեղաց երեւումն՝ պատերազմ, սոյլ
սրածութիւն եւլն, որոնք ոչ այլ ինչ
էին, բայց եթէ բնական երեւոյթներ:

Բայց Մովսէսի պատմութեանը նա-
յելով, արեգակը՝ լուսինը եւ աստեղք
սահմանած են նաեւ նշան լինելու որ-
պէս ժամուց եւ ժամանակաց, նոյնպէս
եւ Աստուծոյ կողմանէ ապագայումն
յայտնելի ճշմարտութեանց: Ինչպէս արե-
գական շողի մինչեւ առանհասկնա-
պատիճան դառնալը նշան եղիւ եզեկիա-
յին մահամերձ հիւանդութենէն յա-
ռողջութիւն դառնալու. ասպիկ երե-
ւումն յարեւելս՝ նշան ցուցաւ մոգուց
Մեսրայի ծննդեանն յերուսաղէմ. Քր-

իստոսի Փրկչին մերոյ խաչելութեան
ժամանակ արեգական եւ լուսնի խաւա-
րելն նշան եղեւ կամ ըստ Շնորհալոյն՝
քորոզ եղեւ Քրիստոսի Աստուծու-
թեանն, եւ բարկութեանն Աստուծոյ
ընդ ամբարշտութիւն մարդկան. նաեւ
արեգական եւ լուսնի խաւարելն կամ
արեան գունի փոխուիլն, եւ աստեղաց
յերկնից թափուելն նշան դրուած է ի
Քրիստոսէ կատարած ի աշխարհիս:

Այսքանս առ այս բաւական համա-
րելով՝ մենք գառնանք մեր ժողովրդա-
կան գաւաթաբակութեանն:

Բաց ի արեգակէն յիայ մի արարած,
որ իր ներքին եւ արտաքին յատկու-
թեամբն բացայայտ կերպով կարող լի-
նի քարոզել Աստուծոյ մեծ վայելչու-
թիւնը եւ նորա նախախնամութիւնը,
կարծես Աստուծոյ էլ, որ արեգակը
ստեղծած է տիեզերքիս մէջ մի միայն
լուսաւոր եւ լուսառու, իր Աստուա-
ծութեան միութիւնը եւ երեք անձնա-
ւոր զօրութիւնը մարդոց ցուցանելու
համար արած է: Հեթանոս փրկիստիա-
ները բազմաստուծութեան դարձ մէջ
տիեզերքս կառաւարդ մի գերազոյն
էակ լինելը՝ արեգական գեղեցկութե-
նէն, զօրութենէն եւ միութենէն հաս-
կացան:

Քրիստոնէական հաւատոյ վարդա-
պետութեամբ լուսաւորեալ անձինք մի
դաւանեալ Աստուծութեան մէջ եր-
րորդութեան անիմանալի խորհուրդը
նորանով իբրեւ աւելի իմանալի եղա-
նակաւ կարացին բացատրել այն հե-
թանոսաց, որոց միտքը աւետարանա-
կան լուսոյ ճառագայթներէն զուրկ

լինելով՝ կտկարանային հաւատալ եւ ընդունել Երրորդութեան խորհուրդը ի միում՝ Աստուածութեան:

Յոյնք՝ Եգիպտացիք եւ այլ ազգերը, որոնք մարգուս տկարութիւնը ճանաչելով մի զօրաւորի պահպանութեան կարօտ լինելը զգացին, մինչդեռ կրփնառէին գտանել այն հզօրը եւ չկարողանալով մտօք հասու լինել՝ սկսան իրենց կուռքերէն խնդրել իրենց պաշտպանութիւնը. Պարսիկք միայն եղան, որ արեգակը աւելի նմանութիւն Աստուծոյ համարելով՝ Միհր տնուամբ աստուածացուցին եւ պաշտեցին:

Թէ որ Աստուծոյ այս չքնաղակերտը հեթանոսական դարու մէջ եզոզներին ի պաշտօն իւր հրաւիրեց, մեզ քրիստոնէիցս այլ մտօքնկատելու կպարտաւորէ: այս է, տեսանելով նորա պայծառութիւնը՝ Աստուծոյ անհուն լուսաւոր փառքը իմաստասիրել. տեսանելով նորա գեղեցկադիր մեծութիւնը, Աստուծոյ մեծազօր տէրութիւնը ճանաչել. տեսանելով նորա կենսատու զօրութիւնը եւ ներգործութիւնը, Աստուծոյ նախախնամող գթութիւնը միտք բերել, որ ամենը ստեղծեց եւ խնամօք կպահպանէ. Պօղոս առաքեալն եւս նոյնը կը արողէ ասելով, «Աներեւոյթքն Աստուծոյ արարածովքս իմացեալ տեսանին»: այս է մշտնջենաւորութիւն, զօրութիւն, եւ Աստուածութիւն նորա:

(Ի յէր-է-յ)

ՍԵՐՈՎՐԷ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ.

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԱՆՅ ՎԵՐԱՅ.

« Խորհուրդս այս մեծ է՝
բայց ես ասեմ ի Քրիստոս
եւ յեղեցի »

Եփես. Ե. 32.

Ի՞նչ է արդեօք այդ խորհուրդը՝ որ այդպէս խիստ սրտառուչ եւ բացազանչում, ո՞վ հեթանոսաց վարդապետ սրբազանդ Պօղէ, մի՞թէ զորանից մեծ՝ զորանից փրկաւաններ չկան, որոց զանազանութիւն այնքան շատ է՝ զոր մարդիկ իւրեանց անցուկ եւ աղքատիկ մտքով չեն կարող որոշել եւ սահմանափակել:

Պան այո՛, պատասխանում է երանելին, շատ կան, ինչպէս ուղղափառ սուրբ Լեկեղեցին եօթն է բաժանում, եւ կայ զորանից գուցէ մեծը եւս, բայց ես զորան իրաւամբ նմանեցուցանում եմ՝ Քրիստոսին՝ եւ նորա սուրբ Լեկեղեցւոյն, ըստ որում է խորհուրդ նոր օրինաց հաստատուած Քրիստոսից՝ որով տրուած է լինում շնորհք ամուսնութիւնը սրբութեամբ պաշտողաց համար, եւ հետեալէս մեծ եմ բացազանչում նորա համար՝ որ ամուսնութեան արգասեօք՝ այս ինքն ծննդական ածեցմամբ եթէ չէ բազմապատկած հաւատացելոց սերունդ, միւս խորհուրդք ո՞ւմ վերայ կարող են կատարուիլ: Եպաբէն ո՞չ գրի:

Մովսէս Հրէից խստասրտութեան, իսկ Մահմետը իւրայնոց բարուց համեմատ բազմակնութեան հետեւած, միանգամայն արձակման թուղթը կամ ապահարզանի օրէնքը տուել են Հրէից եւ մահմետականաց: Իայց ի՞նչ պիտի ասենք Քրիստոնէական ընդհ. Լեկեղեցւոյ համար, որոյ